

ПРОХОРОВА ВІКТОРІЯ

доктор економічних наук, професор,
Українська інженерно-педагогічна академія,
м. Харків, Україна
ORCIDiD: <https://orcid.org/0000-0003-2552-2131>

ШКУРЕНКО ОЛЬГА

доктор економічних наук, професор,
Державний університет інфраструктури та технологій,
м. Київ, Україна
ORCIDiD: <https://orcid.org/0000-0002-0460-4800>

ШКУЛА ГЕОРГІЙ

здобувач II курсу третього (освітньо-наукового)
рівня вищої освіти,
Українська інженерно-педагогічна академія,
м. Харків, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0009-0000-1014-0398>

**ВПЛИВ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ЗМІН НА УПРАВЛІННЯ
ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМ ПОТЕНЦІАЛОМ ПІДПРИЄМСТВ**

Анотація. У статті доведено, що інноваційний потенціал відіграє досить важливу роль при визначенні подальшого напрямку розвитку підприємства. Глобалізаційні трансформації, що впливають на усі соціально-економічні процеси, вимагають застосування особливого підходу до управління саме інтелектуальним потенціалом, адже саме інтелектуальні ресурси є драйвером розвитку та стратегічних змін. Інтелектуальний потенціал підприємства є ключовим ресурсом, який може бути використаний для створення конкурентної переваги, інноваційного розвитку та забезпечення стабільного росту на ринку.

Зазначено, що ефективне управління інтелектуальним потенціалом допомагає підприємству створювати стимули для розвитку та використання знань та інтелектуальних ресурсів для стимулювання інноваційного розвитку. Доведено, що інновації та інтелектуальний потенціал взаємопов'язані між собою. Інтелектуальні ресурси використовуються при створенні інновацій – для розробки нових ідей, технологій, продуктів, послуг, а також їх впровадження. Співробітники з високим рівнем знань та кваліфікації можуть ефективно

реалізовувати нові ідеї та технології, забезпечуючи успішне впровадження інноваційних проектів. Також може бути й зворотній зв'язок, як правило інновації можуть стимулювати розвиток інтелектуального потенціалу шляхом надання співробітникам можливостей для навчання, розвитку нових навичок та професійного зростання.

Розроблено схему, яка демонструє вплив глобалізаційних змін на інтелектуальний потенціал. Глобалізаційні зміни в сучасному світі впливають на розвиток підприємств у різних аспектах, включаючи їхній інтелектуальний потенціал. З одного боку, завдяки глобалізації підприємства отримують доступ до інформації з різних країн, зокрема до новітніх технологій, наукових досліджень та інновацій. Це дозволяє підвищити інноваційну складову інтелектуального потенціалу.

Глобалізаційні зміни створюють як виклики, так і можливості для підприємств. Матимуть перевагу у конкурентному середовищі ті підприємства, які зможуть ефективно використовувати свій інтелектуальний потенціал у контексті глобальних тенденцій.

Ключові слова: інтелектуальний потенціал; управління; підприємство; глобалізаційні зміни; розвиток; стратегічні зміни.

Вступ. В умовах високого рівня невизначеності очікуваних результатів актуальним стає проблематика щодо формування інноваційної стратегії розвитку підприємства з акцентом на інтелектуальний потенціал. В свою чергу інноваційний потенціал відіграє досить важливу роль при визначенні подальшого напрямку розвитку підприємства. Слід зазначити, що успіх підприємства в конкурентному бізнес-середовищі в першу чергу залежить від ефективної реалізації вже сформованого виробничого потенціалу. Але при цьому глобалізаційні трансформації, що впливають на усі соціально-економічні процеси, вимагають застосування особливого підходу до управління саме інтелектуальним потенціалом, адже саме інтелектуальні ресурси є драйвером розвитку та стратегічних змін.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематику щодо інтелектуалізації в управлінні суб'єктами господарювання різних ієрархічних рівнів досліджували як вітчизняні, так і зарубіжні науковці.

Прохорова В., Чобіток В.І. [1] акцентували увагу на управлінні інноваційною діяльністю промислового комплексу. Авторами запропоновано мотиваційний механізм формування та використання колективного інтелекту в процесі забезпечення холістичного розвитку підприємств [1]. У [2] розглянуто використання інноваційно-спрямованого інвестування при формуванні конкурентної стратегії підприємств. У [3] автори аналізують сутність економічної категорії «інноваційний потенціал». У [4] науковцями було актуалізовано питання щодо особливостей інноваційного потенціалу підприємств малого бізнесу. Попри численні наукові публікації питання стосовно окреслення впливу глобалізаційних трансформацій на розвиток інтелектуального потенціалу підприємств залишаються дискусійними та потребують подальшого поглибленого вивчення, що зумовило актуальність та практичну значущість обраного напрямку дослідження.

Метою даної статті є обґрунтування та аналіз впливу глобалізаційних трансформацій на управління інтелектуальним потенціалом, його функціонування й розвиток.

Виклад основного матеріалу. Інтелектуальний потенціал підприємства представляє собою сукупність знань, навичок, досвіду, технологій, патентів, брендів та інших нематеріальних активів, які можуть бути використані для досягнення стратегічних цілей та створення конкурентної переваги. Складовими інтелектуального потенціалу підприємств є інтелектуальна власність, знання і навички персоналу, професійні знання співробітників, їх досвід роботи та вміння, які вони можуть бути застосовані для розвитку бізнесу; культура підприємства, а саме цінності, етика, стиль управління та підходи до роботи, які сприяють інноваціям, творчості та ефективності праці. Репутація підприємств на ринку, їх впізнаваність, лояльність клієнтів і рівень їх задоволеності продукцією або послугами також залежить від інтелектуального потенціалу. Отже, інтелектуальний потенціал підприємства є ключовим ресурсом, який може бути

використаний для створення конкурентної переваги, інноваційного розвитку та забезпечення стабільного росту на ринку.

На думку керівника компанії General Electric Claudi Santiago [5] «Люди є єдиною конкурентною перевагою, що є сьогодні у компаній», тобто саме знання, навички, професіоналізм співробітників підприємства є основою формування інтелектуального потенціалу. Тому від управління інтелектуальним потенціалом підприємств, який пов'язаний з інноваціями, креативністю, знаннями, вартістю, залежить ефективність функціонування та розвитку підприємств. Одним із чинників, що впливає на досягнення стратегічних цілей підприємства є ефективне управління інтелектом, що впливає на використання й розподіл інтелектуальних ресурсів, залучення та утримання талановитих креативних працівників. Формування й розвиток інтелектуального потенціалу залежить від низки факторів, зокрема глобалізаційні трансформації, інноваційна інфраструктура, інтелектуальна власність, рівень діджиталізації, знання, компетентність, вміння, креативність, творчість, тощо.

Глобалізація являє собою процес взаємодії та інтеграції міжнародних економічних, політичних і культурних систем. Зміни в глобалізаційних процесах можуть бути різноманітними, і вони часто відбивають сукупний ефект економічних, технологічних, соціальних та політичних тенденцій. Найбільш помітних глобалізаційними змінами є економічна інтеграція, технологічна революція, міграція і мобільність робочої сили, культурний обмін і стандартизація, глобальні виклики та політичні реакції. Економічна інтеграція та інноваційний потенціал взаємодіють між собою, створюючи сприятливі умови для розвитку національної економіки та підвищення їх конкурентоспроможності. Економічна інтеграція сприяє зростанню міжнародної торгівлі та інвестицій, створенню регіональних та міжнародних економічних блоків, таких як Європейський союз, Північноамериканський вільний

Електронне наукове фахове видання «Адаптивне управління: теорія і практика»
Серія «Економіка» Випуск 18(36), 2024
торговельний договір (NAFTA), Азіатсько-Тихоокеанське партнерство (TPP),
Регіональна компанія з вільної торгівлі в Азії (RCEP) тощо.

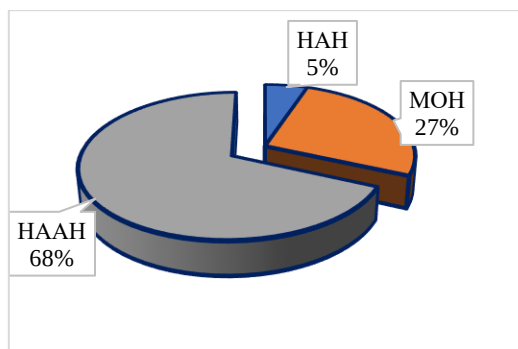
Однією з важливих ознак сильної країни та економіки є конкурентоспроможна та розвинена сфера науки та інновацій [6]. Інноваційний потенціал підприємств відображає його можливість та готовність до впровадження нових ідей, технологій та продуктів, які можуть покращити якість життя та ефективність виробництва. Інновації можуть бути в різних сферах, таких як наука, технології, бізнес-процеси, соціальні послуги тощо. Інновації відіграють ключову роль у підвищенні продуктивності промисловості, розвитку нових галузей економіки, створенні нових ринків та підвищенні конкурентоспроможності. Все це забезпечує сталий розвиток та впливає на підвищення рівня життя населення. Ефективне управління інтелектуальним потенціалом допомагає підприємству створювати стимули для розвитку та використання знань та інтелектуальних ресурсів для стимулювання інноваційного розвитку. Відповідно до [8] в Україні у 2022 р. за даними Міністерства освіти і науки, Національної академії наук та Національної академії аграрних наук інноваційну діяльність здійснювали 307 організацій, з яких 106 – наукові установи та заклади вищої освіти і 28 – малі підприємства. У 2022 році зафіксовано зменшення на 12% кількості суб'єктів, що здійснювали інноваційну діяльність, їх величина склала 349 організацій. Це пояснюється тим, що у 2022 році почалась повномасштабна війна рф. Фінансування галузевих пріоритетів у 2022 році здійснювалося за двома напрямками інноваційної діяльності – «Проведення (придбання, проведення підприємствами) НДДКР», «Придбання машин, обладнання та програмного забезпечення». Також було фінансове забезпечення середньострокових пріоритетних напрямів інноваційної діяльності галузевого рівня за стратегічними пріоритетами. Основним джерелом фінансування є кошти спецфонду державного бюджету.

У табл. 1, рис.2 представлено інформацію щодо реалізації інноваційної продукції (послуг) за галузевими пріоритетами у розрізі головних розпорядників за 2021-2022 рр.

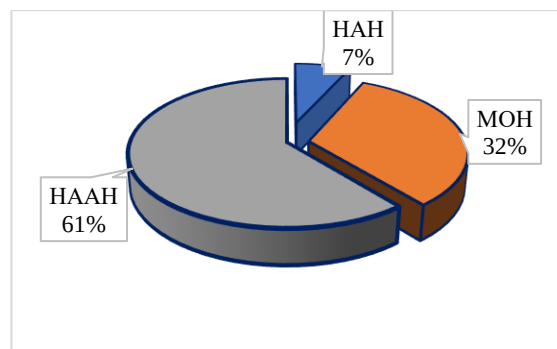
Таблиця 1 – Динаміка реалізації інноваційної продукції (послуг) за галузевими пріоритетами у розрізі головних розпорядників у 2021-2022 рр.

Найменування головного розпорядника	Обсяг реалізованої інноваційної продукції (послуг) за галузевими пріоритетами, тис грн.		нової (нових) для ринку		За межі України	
	2021	2022	2021	2022	2021	2022
НАН	14259	13745,82	14259	11850,27	-	1895,54
МОН	72624,57	66199,95	54267,67	51835,92	1702,70	3239,53
НААН	188036	124245	52396	23549	-	-
ВСЬОГО	274919,57	204190,77	120922,67	87235,19	1702,70	5135,07

Джерело: [8]

2021 рік

2022 рік

Рис. 1. Структура реалізації інноваційної продукції (послуг) за галузевими пріоритетами у розрізі головних розпорядників у 2021-2022 рр.

Джерело: створено авторами на основі [8]

Отже, інновації та інтелектуальний потенціал взаємопов'язані між собою. Інтелектуальні ресурси використовуються при створенні інновацій – для розробки нових ідей, технологій, продуктів, послуг, а також їх впровадження.

Співробітники з високим рівнем знань та кваліфікації можуть ефективно реалізовувати нові ідеї та технології, забезпечуючи успішне впровадження інноваційних проєктів. Також може бути й зворотній зв'язок, як правило інновації можуть стимулювати розвиток інтелектуального потенціалу шляхом надання співробітникам можливостей для навчання, розвитку нових навичок та професійного зростання.

На рис. 2 представлено схему, яка демонструє вплив глобалізаційних змін на інтелектуальний потенціал.

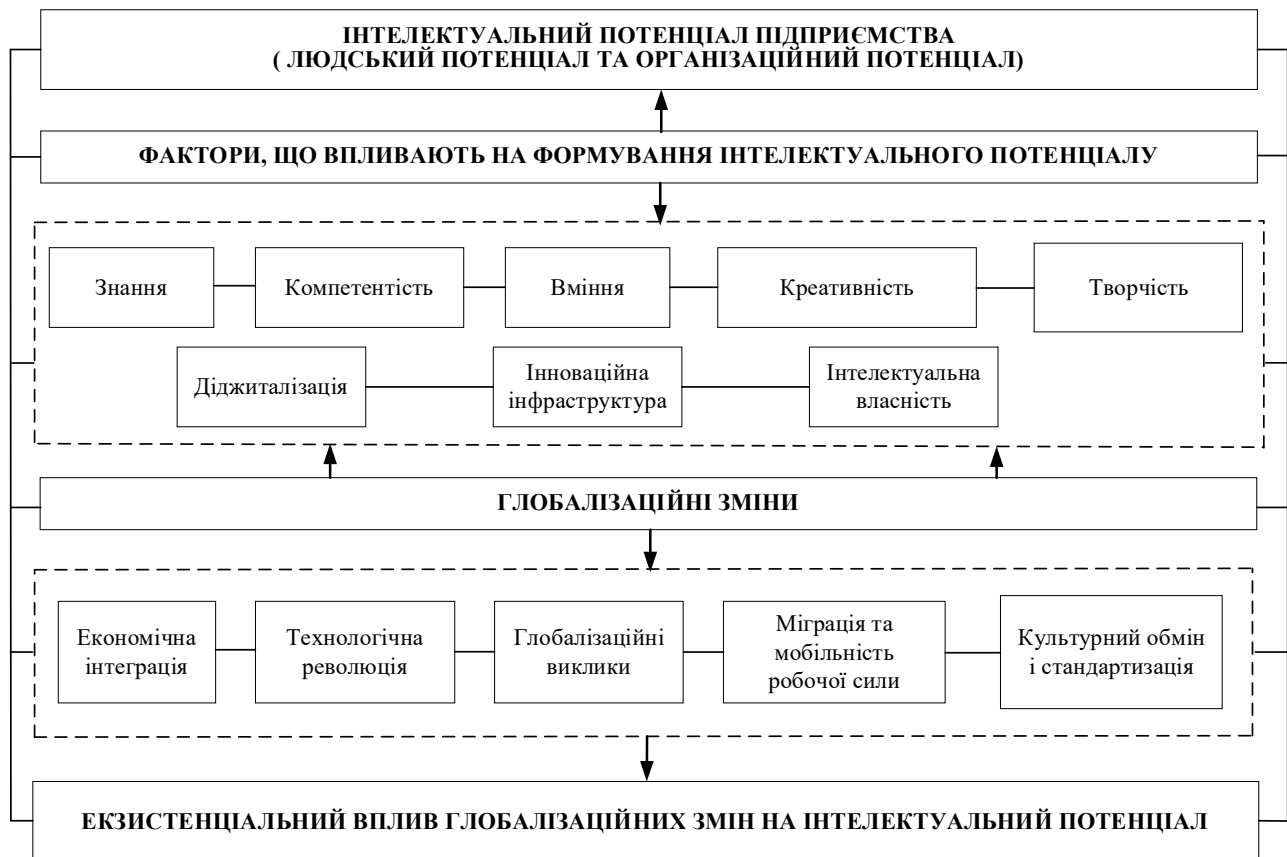

Рис. 2. Вплив глобалізаційних змін на інтелектуальний потенціал

Джерело: створено авторами

Взаємодія між економічною інтеграцією та інтелектуальним потенціалом може бути взаємовигідною. Економічна інтеграція створює умови для обміну знаннями та технологіями між учасниками, що сприяє стимулюванню інновацій. З іншого боку, інновації можуть бути ключовим фактором, який сприяє розвитку

економічної інтеграції, оскільки вони забезпечують нові можливості для співпраці та розвитку нових секторів економіки.

Розвиток інформаційних технологій, інтернету та технологічних засобів спілкування створює можливості для зв'язку та співпраці між людьми та компаніями незалежно від географічного розташування.

Зростання міграції праці та руху людей через кордони в пошуках роботи, освіти та інших можливостей. Це призводить до більшого рівня культурного розмаїття на рівні країн, регіонів та підприємств.

Також на інтелектуальний потенціал підприємств впливає зближення культур через масові медіа, міжнародний туризм та інші канали комунікації, а також застосування міжнародних стандартів у різних сферах, таких як мова, харчування, мода тощо.

Глобалізаційні зміни впливають на управління інтелектуальним потенціалом у багатьох аспектах. За рахунок вільного руху товарів, послуг та капіталу підприємства мають більше конкурентів як на світовому, так і на місцевому ринку, що стимулює підприємства до пошуку способів підвищення ефективності, зниження витрат і покращення якості. Глобалізація приводить до зміни споживчих уподобань через збільшення доступу до різноманітних товарів та послуг з усього світу. Підприємства повинні адаптуватися до цих змін, шукаючи нові способи задоволення потреб клієнтів, що можливе через залучення до цих процесів креативного, творчого персоналу.

Глобалізація сприяє обміну технологічними інноваціями, що може полегшити впровадження новітніх технологій у підприємствах, покращуючи їх продуктивність і конкурентоспроможність. Глобалізація може призвести до змін у міжнародному та національному законодавстві, що може вплинути на діяльність підприємств у різних країнах. Усі ці зміни створюють як можливості, так і виклики для підприємств. Для успішного функціонування у глобальному

середовищі підприємства повинні бути гнучкими, інноваційними та здатними швидко адаптуватися до змін у міжнародній економіці.

Глобалізаційні зміни в сучасному світі впливають на розвиток підприємств у різних аспектах, включаючи їхній інтелектуальний потенціал. З одного боку завдяки глобалізації підприємства отримують доступ до інформації з різних країн, зокрема до новітніх технологій, наукових досліджень та інновацій. Це дозволяє підвищити інноваційну складову інтелектуального потенціалу. За наявності глобального доступу до ринків та ресурсів підприємствам необхідно конкурувати в більш широкому масштабі. Це змушує їх зосередитися на розвитку інтелектуальних ресурсів, таких як інновації, технології та знання, для того щоб ефективно конкурувати на світовому ринку. Глобалізація призводить до взаємодії з різними культурами та способами думання. Підприємства, які можуть використовувати цю різноманітність, мають можливість збагатити свій інтелектуальний потенціал, використовуючи ідеї та підходи з різних культур. Глобальні мережі зв'язку дозволяють підприємствам співпрацювати з іншими компаніями, науковими установами та фахівцями з усього світу. Це розширює можливості обміну знаннями та досвідом, що сприяє зростанню інтелектуального потенціалу.

Отже, глобалізаційні зміни створюють як виклики, так і можливості для підприємств. Матимуть перевагу у конкурентному середовищі ті підприємства, які зможуть ефективно використовувати свій інтелектуальний потенціал у контексті глобальних тенденцій.

Висновки. Підсумовуючи вище наведене слід зазначити, що глобалізаційні зміни суттєво впливають на управління інтелектуальним потенціалом підприємств. З ростом глобальної конкуренції підприємства повинні зосередитися на збереженні та привабленні найкращих фахівців. Це може вимагати розвитку ефективних стратегій приваблення та утримання талантів, таких як високі рівні компенсації, можливості для розвитку кар'єри та

комфортні умови праці. При управлінні інтелектуальним потенціалом слід звертати увагу та враховувати культурні різниці, що виникають при взаємодії з різними географічними ринками та командами. Керівники підприємств повинні зосередитися на розвитку культурної компетентності своїх кадрів та лідерів. Також необхідно звертати увагу на створення культури, яка сприяє постійному навчанню та розвитку працівників для забезпечення їх адаптації до змін у глобальному середовищі. В підсумку це дозволить здійснювати ефективне управління інтелектуальним потенціалом та забезпечити в майбутньому конкурентоспроможність та успіх на ринку.

Використана література:

1. Прохорова В.В., Чобіток В.І. Інтелектуалізація управлінських процесів як детермінантно-мотиваційна основа бізнес-моделі підприємств. *Вісник Київського національного університету технологій та дизайну. Серія «Економічні науки»*. 2020. № 2 (144). С. 65-75.
2. Прохорова В. В. Формування конкурентної стратегії підприємств на засадах інноваційно-спрямованого інвестування: монографія / В. В. Прохорова, В. М. Проценко, В. І. Чобіток. Харків: Українська інженерно-педагогічна академія, 2015. 291 с.
3. Перерва П.Г., Марчук Л.С. Інтелектуальний потенціал як економічна категорія. *Вісник НТУ «ХПІ»*. № 15(1291). 2018. С. 53-63.
4. Дуднева Ю., Обиденнова Т., Єльнікова Г. Інноваційний потенціал підприємств малого бізнесу. *Адаптивне управління: теорія і практика. Серія Економіка*, 13(26). 2022. [https://doi.org/10.33296/2707-0654-13\(26\)-06](https://doi.org/10.33296/2707-0654-13(26)-06).
5. Energy Council. URL: <https://energycouncil.com/event-speakers/claуди-santiago/>.
6. Головні досягнення у сфері науки та інновацій 2020-2022. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/golovni-dosyagnennya-u-sferi-nauki-ta-innovacij-2020-2022>.
7. Шкуренко О., Проценко В., Подолякін С. Конфігурації транспарентного середовища розвитку підприємств як умова досягнення стратегічних змін. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2023. № 4 (320). С. 367-371.
8. Реалізація середньострокових пріоритетних напрямів інноваційної діяльності галузевого рівня та отримані результати у 2022 році: аналітична

References

1. Prokhorova V.V., Chobitok V.I. Intelktualizatsiia upravlinskykh protsesiv yak determinantno-motyvatsiina osnova biznes-modeli pidpriemstv. Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu tekhnolohii ta dyzainu. Seriia «Ekonomichni nauky». 2020. № 2 (144). S. 65-75.
2. Prokhorova V. V. Formuvannia konkurentnoi stratehii pidpriemstv na zasadakh innovatsiino-spriamovanoho investuvannia: monohrafiia / V. V. Prokhorova, V. M. Protsenko, V. I. Chobitok. Kharkiv: Ukrainka inzhenerno-pedahohichna akademiia, 2015. 291 s.
3. Pererva P.H., Marchuk L.S. Intelktualnyi potentsial yak ekonomichna katehoriia. Visnyk NTU «KhPI». № 15(1291). 2018. S. 53-63.
4. Dudnieva Yu., Obydiennova T., Yelnykova H. Innovatsiinyi potentsial pidpriemstv maloho biznesu. Adaptivne upravlinnia: teoriia i praktyka. Seriia Ekonomika, 13(26). 2022. [https://doi.org/10.33296/2707-0654-13\(26\)-06](https://doi.org/10.33296/2707-0654-13(26)-06).
5. Energy Council. URL: <https://energycouncil.com/event-speakers/claуди-santiago/>.
6. Holovni dosiahnennia u sferi nauky ta innovatsii 2020-2022. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/golovni-dosyagnennia-u-sferi-nauki-ta-innovacij-2020-2022>.
7. Shkurenko O., Protsenko V., Podoliakin S. Konfihuratsii transparentnoho seredovyscha rozvytku pidpriemstv yak umova dosiahnennia stratehichnykh zmin. Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu. Ekonomichni nauky. 2023. №4 (320). C. 367-371.
8. Realizatsiia serednostrokovykh priorytetnykh napriamiv innovatsiinoi diialnosti haluzevoho rivnia ta otrymani rezultaty u 2022 rotsi: analitychna dovidka / T.V. Pysarenko, T.K. Kuranda, N.Iu. Shved, T.V. Havrys, A.B. Osadcha. K.: UkrІNTEІ, 2023. 95 s.

Viktoriia V. Prokhorova

Doctor of Economic sciences, professor,
Ukrainian Engineering and Pedagogics Academy, Kharkiv, Ukraine

Olga V. Shkurenko,

Doctor of Economic sciences, Professor,
State University of Infrastructure and Technologies, Kyiv, Ukraine

Heorhii S. Pikula,

an applicant of the 2nd year of the third (educational and scientific) level of higher education, Ukrainian Engineering Pedagogics Academy, Kharkiv, Ukraine

The influence of globalization changes on the management of the intellectual potential of enterprises

Annotation. The article proves that innovation potential plays a rather important role in determining the further direction of the enterprise's development. Globalization transformations affecting all socio-economic processes require the use of a special approach to the management of intellectual potential, because intellectual resources are the driver of development and strategic changes. The intellectual potential of the enterprise is a key resource that can be used to create a competitive advantage, innovative development and ensure stable growth in the market.

It is noted that the effective management of intellectual potential helps the enterprise to create incentives for the development and use of knowledge and intellectual resources to stimulate innovative development. It has been proven that innovation and intellectual potential are interconnected. Intellectual resources are used in the creation of innovations - for the development of new ideas, technologies, products, services, as well as their implementation. Employees with a high level of knowledge and qualifications can effectively implement new ideas and technologies, ensuring the successful implementation of innovative projects. There can also be feedback, as a rule, innovation can stimulate the development of intellectual potential by providing employees with opportunities for learning, developing new skills and professional growth.

A scheme has been developed that demonstrates the impact of globalization changes on intellectual potential. Globalization changes in the modern world affect the development of enterprises in various aspects, including their intellectual potential. On the one hand, thanks to globalization, companies gain access to information from different countries, including the latest technologies, scientific research and innovations. This allows to increase the innovative component of intellectual potential.

Globalization changes create both challenges and opportunities for businesses. Those enterprises that can effectively use their intellectual potential in the context of global trends will have an advantage in the competitive environment.

Key words: intellectual potential; management; enterprise; globalization changes; development; strategic changes.